

ІНКЛЮЗИВНО-РЕСУРСНІ ЦЕНТРИ В СИСТЕМІ СЕРВІСНОЇ ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ З ООП: ПРОБЛЕМАТИКА ТА НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ

Яна Полупанова,
доктор філософії,
завідувач ресурсного центру
підтримки інклюзивної освіти
Комунального закладу вищої освіти
«Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради»
E-mail: yanook9100@gmail.com

Інклюзивно-ресурсні центри (ІРЦ) відіграють ключову роль у системі сервісної (ресурсної) підтримки дітей з особливими освітніми потребами (ООП) в умовах сучасної освіти. Основне їхнє призначення полягає у наданні всебічної допомоги у навчанні, розвитку та соціалізації таких дітей шляхом здійснення корекційної, психологічної та педагогічної підтримки. Водночас, попри активне формування мережі ІРЦ, існує низка викликів, що впливають на ефективність їхньої діяльності. Серед них — обмежений доступ до ресурсів, нестача кваліфікованих спеціалістів, проблеми взаємодії з педагогами, батьками та іншими учасниками освітнього процесу.

Найбільш суттєвою проблемою залишається невідповідність між формальним виконанням функцій ІРЦ та реальною якістю послуг, що надаються. Причинами цього є недостатнє фінансування, дефіцит кадрів і їхня міграція, слабка матеріально-технічна база, відсутність необхідної інфраструктури, зокрема укриттів, відсутність чітких критеріїв оцінювання роботи центрів, а також нерівномірний розподіл ІРЦ по території країни, що ускладнює доступ до них для багатьох дітей з ООП. Крім того, актуальною залишається проблема низької обізнаності батьків щодо можливостей ІРЦ та слабка координація між центрами й закладами загальної середньої освіти.

Окреслені виклики зумовлюють потребу у всебічному науковому аналізі з метою ідентифікації ефективних механізмів підвищення результативності функціонування інклюзивно-ресурсних центрів та посилення їхньої ролі у формуванні сприятливого освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами. Актуальним є вивчення організаційних моделей діяльності ІРЦ, удосконалення системи професійної підготовки кадрів, а також розроблення стратегій покращення міжінституційної взаємодії між фахівцями, педагогами, батьками та іншими суб'єктами інклюзивного освітнього процесу.

Ось уже п'ять років в Україні функціонує мережа інклюзивно-ресурсних центрів, основним завданням яких є оцінка розвитку дітей з особливими освітніми потребами та методичне забезпечення їх психолого-педагогічного супроводу в умовах інклюзивного навчання. Наразі система ІРЦ переживає період становлення, яке відбувається у доволі непростих умовах. Складний процес розбудови інклюзивного навчання, щільно пов'язаний з функціонування ІРЦ було ускладнено протягом чотирьох останніх років умовами карантинних обмежень через Covid-19, а в останні роки ще й трагедією війни.[1]

У контексті проблеми зауважимо: в Україні вже діє «Міжнародна класифікація функціонування, обмеження життєдіяльності і здоров'я. Діти і підлітки» (МКФ-ДП), що дає розуміння про функціонування дитини в різних контекстах; основні ідеї, підходи МКФ покладено в основу діяльності ІРЦ, зокрема й процедури оцінювання та оформлення висновку. У 2018 р. МОН України закупило стартовий пакет методик для оцінювання особливих освітніх потреб на базі ІРЦ. Це світовий стандарт діагностики (діагностування лише в контексті визначення особливостей), необхідність доказової бази досліджень, стандартизації інструментів і є свідченням інтеграції України у світове співтовариство. [2].

Проблема доступності інклюзивно-ресурсних центрів на сьогодні є однією з ключових у забезпеченні рівного доступу до якісної освіти для всіх дітей з особливими освітніми потребами. Однак існує значна диспропорція у територіальному розміщенні ІРЦ: у великих містах діти мають суттєво більше можливостей для отримання необхідної допомоги, тоді як у сільських і віддалених населених пунктах такі центри або взагалі відсутні, або функціонують із серйозними обмеженнями. Така нерівномірність істотно впливає на освітні результати дітей із сільської місцевості, оскільки відсутність фахової підтримки перешкоджає повноцінному розкриттю їхнього потенціалу. Одним із можливих напрямів вирішення цієї проблеми є створення мобільних ІРЦ або розширення існуючої мережі з урахуванням потреб територіальних громад, зокрема в сільських районах.

Ще однією критичною проблемою є кадрове забезпечення ІРЦ. Ефективність надання послуг дітям з ООП безпосередньо залежить від рівня професійної підготовки спеціалістів, які працюють у цих центрах. На практиці ж багато установ стикаються з гострою нестачею кваліфікованих кадрів, особливо у віддалених регіонах. Це суттєво обмежує можливості індивідуалізованого підходу до дітей з різними формами порушень розвитку, що, своєю чергою, негативно позначається на загальній результативності роботи центрів і перешкоджає досягненню головної мети — створення умов для успішної інклюзії дітей з ООП в освітній простір.

У зв'язку з цим надзвичайно важливо впроваджувати систему безперервного професійного розвитку консультантів ІРЦ. Регулярне підвищення кваліфікації та вдосконалення фахової компетентності педагогічних працівників є необхідною умовою ефективного реагування на сучасні виклики інклюзивної освіти. У цьому контексті розроблено та апробовано освітню програму підвищення кваліфікації спеціалістів ІРЦ, затверджену вченою радою КЗВО «Дніпропетровська академія

неперервної освіти» у 2023 р. Метою цієї програми є розвиток професійної компетентності консультантів ІРЦ з урахуванням актуальних потреб і змін у сфері інклюзії. Програма передбачає формування трьох ключових компонентів професійної діяльності фахівця (консультанта) ІРЦ: мотиваційно-ціннісного, операційно-діяльнісного та рефлексивно-оцінювального. [3]

На основі проведеного аналізу можна виокремити кілька важливих напрямів удосконалення діяльності інклюзивно-ресурсних центрів. Насамперед, актуальним є питання оптимізації територіального охоплення ІРЦ, що передбачає створення мобільних центрів або розширення існуючої мережі у віддалених і сільських районах. Це дозволить забезпечити рівний доступ до необхідних послуг для всіх дітей з особливими освітніми потребами, незалежно від місця їхнього проживання.

Важливою умовою підвищення ефективності роботи ІРЦ є поліпшення професійної підготовки фахівців через систему безперервної освіти. Такий підхід сприятиме опануванню сучасних методик і технологій, що відповідають актуальним потребам дітей з ООП.

Окремої уваги потребує фінансове забезпечення діяльності центрів, адже саме належне фінансування дозволяє покращити матеріально-технічну базу, запроваджувати інноваційні засоби корекції та розвитку, а також підвищувати якість наданих послуг.

Не менш значущим є налагодження тісної взаємодії між ІРЦ, закладами загальної середньої освіти та батьками. Така співпраця дозволяє сформувати єдиний, узгоджений підхід до навчання, виховання та соціалізації дитини, з урахуванням її індивідуальних потреб.

Крім того, доцільним є запровадження ефективної системи моніторингу діяльності інклюзивно-ресурсних центрів. Це дасть можливість оцінювати результати роботи з дітьми з ООП, аналізувати

досягнення та своєчасно коригувати освітні стратегії для досягнення кращих результатів.

Розвиток інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ) є пріоритетним напрямом у забезпеченні рівного доступу до якісної освіти для дітей з особливими освітніми потребами, що узгоджується з сучасними орієнтирами освітньої політики України та відповідає міжнародним стандартам інклюзивної освіти. Враховуючи основні виклики, які постають перед ІРЦ, подальші перспективи їхнього розвитку мають бути спрямовані на удосконалення організаційно-структурних засад діяльності, зміцнення кадрового потенціалу, інтеграцію інноваційних технологій у практичну роботу, а також розширення функціональних можливостей центрів для більш ефективного задоволення потреб дітей з ООП.

Отже, майбутній розвиток інклюзивно-ресурсних центрів має ґрунтуватися на комплексному підході до надання освітніх, соціальних і реабілітаційних послуг для дітей з особливими освітніми потребами. Для цього необхідно вдосконалити нормативно-правову базу, підвищити рівень професійної підготовки фахівців, зміцнити матеріально-технічне забезпечення та впроваджувати сучасні інноваційні технології. Реалізація цих кроків забезпечить рівний доступ до якісної освіти для всіх дітей з ООП, сприятиме їхній повноцінній інтеграції в суспільство та розкриттю особистісного потенціалу.

Список використаних джерел:

1. Жук Т. В., Ілляшенко Т. Д., Каменщук Т. Д., Обухівська А. Г., Якимчук Г.В.; за ред. А. Г. Обухівської, Т. Д. Ілляшенко. Організаційно-функціональні моделі інклюзивно-ресурсних центрів в умовах децентралізації (з досвіду роботи). 2022. С.102-107 .
2. Литовченко С.В. Ключові аспекти узагальнення результатів оцінювання та підготовки висновку Інклюзивно-ресурсного центру. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови, 1(15), С. 201-212.

3. Полупанова Я.М. Організаційно-методичне забезпечення діяльності фахівців (консультантів) інклюзивно-ресурсних центрів в умовах викликів сьогодення. дис.доктор філософії : 016. Київ, 2023. 379 с.